

Döry István

Éhezés vagy osztozás?

Rögtön az elején egy egyszerű számadattal kezdeném: ma a Földön 10 milliárd ember ellátására elegendő élelmiszert termel meg a mezőgazdaság, miközben még csak 6 milliárdan vagyunk. Azt is mondhatnánk, hogy a mai éhezésnek nem környezeti, hanem igazságossági okai vannak. Ötven évvel ezelőtt ez még nem volt így, és húsz év múlva már nem lesz így, ha jelenlegi pályánkat követjük. Húsz év múlva már, lehet, nem fog tudni annyit termelni a mezőgazdaság, hogy azt akár igazságosan, akár igazságatlanul el lehessen osztani.

10 milliárd. Ennek a számadatnak csak három hibája van:

1) A tízmilliárd ember élelmét 5 milliárd eszi meg, és az egyik milliárd testvérüknek nem hagy. Jobban is széthúzódik ez a mezőny. Vannak helyek, ahol az egy főre eső élelmiszer tízszeresét fogyasztják (és termelik meg). Persze kalóriában nem lehet ilyen sokat enni, csak a másfélszeresét a szükségesnek, és már az is elhízáshoz vezet; de lehet sokat venni, aztán kidobni, jobb esetben háziállatokkal megetetni, rosszabb esetben emberi táplálkozásra való búzával takarmányozni a tenyészállatokat, minden évszakban primőrt fogyasztani, távoli tájakról származó zöldséget és gyümölcsöt, és lehet játszani az élelmiszerekkel, tojást dobálni, burgonyát szoborni, kenyeret transzírozni stb.

Azután vannak olyan országok, ahol az összmennyiség csak kicsivel több a WHO ajánlásánál. Itt aztán lehet takarékoskodni is, vagy a rossz magyaros étkezési szokások miatt elhízni. De már lehet a nem kielégítő táplálkozási kategóriába sorolt kétmilliárd ember közé is esni, például úgy, hogy az ember jócskán iszogot, és aztán már alig marad pénze a töpörtyűre meg a kávéra, a cigit meg csak úgy kéregeti a hónap végén. Tőlünk 200 km-rel keletebbre már iszogatni sem kell ahhoz, hogy valaki rosszul táplált legyen.

Es van aztán az igazi éhezés. Éhezés olyan területeken, ahol az élelmiszertermelő kapacitás amúgy is kicsi és egyre csökken, sziklás, sivatagos, viharos régiók, 800 millió ember hazája, de még olyan is akad, ahol az ország élelmiszert (húst, szóját, kukoricát, borsót, mogyorót) ad el vagy luxuscikkeket (banánt, kávé, kakaót) termel éhbérért dolgoztatott munkásokkal, újabb 400 millió emberrel. Ez a legigazságtalanabb éhezés, olyan országokban, ahol nincs telekkönyvileg bejegyzett tulajdon, sosem volt földosztás, az embereknek nincs földjük vagy más eszközük, hogy megélhetésre termeljenek, ahol puskával magyarazzák el az őslakóknak, hogy az új ültetvényen banánt kell termelni, brazil milliomos cégére alatt, európai piacra, észak-amerikai részvényesek zsebébe vastagítva.

2) Másodsor – a tízmilliárdos élelmiszerpotenciál lehet, hogy már ma is csak hatmilliárd, mivel megtermelése nem fenntartható gazdálkodással történik. Egyes helyeken az eltúlzott műtrágyázás, vegyszerezés, a hihetetlen terméseket adó öntözés, vagy a legtöbb pénzt hozó monokultúrárs nagyüzemi gazdálkodás a fenntarthatatlanság zsákutcájába kergeti a mezőgazdaságot. Valójában csak kevesebbet lehetne termelni ezeken a földeken, ha azt akarjuk, hogy száz év múlva is lehessen ott ugyanennyit előállítani. Ennek a folyamatnak már ma is tanúi vagyunk. 1986 óta

folyamatosan csökken az egy főre eső élelmiszertermelés a Földön. És nem a kereslet hiánya miatt, és nem pusztán azért, mert a népesség nő. Jól kimutathatóan csökken az egy főre eső szántóterület, művelhető földeket tesz tönkre az erózió és a túllöntözés miatti szikesedés, egyre terjeszkednek a városok, szántóföldek helyén utak, bevásárlóközpontok, parkolók, szeméthyegyek keletkeznek. A túlhalászás miatt folyamatosan csökken a halfogás a világtenyegereken. Egyre ellenállóbb gyomok és kártevők jelennek meg a szántóföldeken. A korábbi gazdálkodáshoz való visszatérés pedig csak termésveszteség árán lehetséges. A szegényebb országokban nő a népesség; vallási, szociális és műveltségi okokból. Az állandó népességű országokban viszont exponenciálisan nő a fogyasztás, de sem ezeket, sem azokat az igényeket és szempontokat nem igazolja vissza a mezőgazdaság.

3) A harmadik gond a tízmilliárdos élelmiszertermeléssel az egyre súlyosabb édesvízhiány. A Föld vízkészletének 99%-a sós víz. Az öntözésre alkalmas vizek Indiában, Afrikában, Kínában és más félsivatagos területeken bizony kimeríthetőek. Az emberiség élelmiszerének 40%-át öntözött földekről nyerik, és ennek kb. fele problémás. Az adott területen folyamatosan csökken a kútvíz szintje (pl. India, Pakisztán), fenéig kiöntözik az élővizeket (pl. Sárga-folyó, Aral-tó), vagy az öntözés által okozott erózió, szikesedés hosszabb távon megoldhatatlan talajkárosodást okoz. Mindazonáltal a mezőgazdasági szakemberek azt állítják, hogy takarékosabb öntözéssel, okosabb agrotechnikával húsz évig biztosan előállítható a Föld minden lakójának élelme a várható maximálisan 7–8 milliárd fős népesség mellett. Ezzel visszajutottunk ismét a népesedéshez és az igazságos vagy igazságtalan elosztáshoz.

Mi az éhezés?

Amikor ezeket írtam, folyamatosan reszkető görcs szorongatta a bensőmet, a torkomat, szinte félelemtől remeggett a kezem. Az osztozás ugyanis nagy meglepettséget kelt a „jelképes” szinten, és azonnal húsba, vérbe, családi pénztárcába vág, amikor a valós osztozáson gondolkodunk. Amikor arra gondolunk, hogy olykor magunk is éhesek vagyunk, de nem éhezünk. Mi az éhezés? Aki a mai alkalomra úgy jött el, hogy már pénteken abbahagyta az étkezést, és a mostani rizsből sem kért és nem kapott repét, és ezzel megpróbál meglenni estig, máris kipróbálta az éhezés hatását a nyáleválasztásra és a gyomoridegekre. De az éhezés több, mint böjtölés. Ha a vízért sem tudnál ma már elmenni, estére kiinnád a viráglocsolásra félretett állott vizet, a gyerekek pedig beleinnának a kézmosó vízbe. Majd ennek megfelelően a koncentrációs tábor-szintű táplálkozás folytatódna hol egyik, hol másik nap, amikor az ember a bőrét, agyát, izmait építi le, állandó bélfertőzéssel, puffadással, férgekkel küzd, a gyerekek pedig nem nőnek, csak egyre fogynak, a földről kapirgálnak ehetőnek tűnő dolgokat, amikor a folytonos vércukorhiány sötét fátylat borít az emberek agyára, amikor a pap is csak vigasztaló szavakat tud mondani a második, a harmadik, a negyedik gyerek temetésén, akkor ott az éhezés, ott a baj.

Amikor nem tud tisztességesen írni, és még idegesen sincs ereje visszazólni azoknak, akik megüzenték, hogy sok tanulással, meg fejlettebb agrotechnikával el lehet kerülni az élelmiszerhiányt. Amikor két dollárért lehet kapni vajot, sőt, kenyeret, négy dollárért fogamzástáplót, de nincs egy dollár se otthon, és fél dollár a cigaretta...

Visszazökkentem a lehetséges megoldásokhoz. A megoldás az osztozás. Ha az emberiség egyötöde éheznek, akkor egyötödön kell osztozni. Négy gyermekünk mellett felnevelni épségben, egészségben egy ötödiket is egy más kontinensről. Emögött az osztozás mögött valóságos javaknak, valóságos élelmiszernek, hús-vér tanároknak, igazi traktoroknak és kenyérgyáraknak kell állniuk. Nem megoldás, hogy a világstatisztikai évkönyvből kinézzük a leghasznátalanabb iparágakat, és megnyugodva megállapítjuk, hogy az ott elfolyó pénz éppen elég lenne. Nyilván a fegyverekre költött pénz mögött nem áll élelmiszertermelés, sem oktatás, vízvezeték vagy csatornázás. A fegyverek mögött csak haditechnika húzódik meg, és a gazdagok piacán egymásnak kitalált számok. Nem is ildomos, célhoz sem vezet a más pénzének ajánlgatása. Katonafelebarátaink, ha itt szóhoz jutnának, hosszasan tudnák magyarázgatni, miért képtelen ötlet, hogy éppen ők kevesbedjenek, szenvedjenek csorbát az éhezők megetetése érdekében.

Az alkoholra, dohányra költött pénz hasonló nagyságrendet ölel fel. Emögött is csak minimális mezőgazdasági kapacitás áll, dohányföldek helyén lehetne némi búzát termelni. Ám ezeknek a vegyületeknek erős a szorításuk: hány és hány függő embertársunk nem tud lemondani róluks saját egészsége érdekében sem, hát még egy távoli éhező gyermek egészsége érdekében. Hasonló nagyságrendű a fejlett világban a kedvenc-állatok etetése, a benzinpénz, a médiákra, reklámra, telefonra, adriai nyaralásra költött pénzek. A kisebbeket már nem is sorolom, mert például a templomban bedobott perselypénzek az osztozásra nem volnának elegendők.

Mennyi volna az elegendő?

A továbbiakban 250 Ft-os egységekben szeretnék egy könnyen érthető számvetést készíteni. Ezeket a 250 Ft-os egységeket nevezhetjük dollárnak, hívhatjuk eurónak, de

képzeltetjük ezeket valódi magyar 250 Ft-osoknak is, amiből 4 darab egy ezres. Nem is azokkal van a baj, akiknek van 4 dollárjuk, ezer forintjuk fejenként és naponta. Ilyen országok vannak Európában is. De vannak olyan országok is a Földön, sajnos nagy számban, ahol az egy főre eső pénzbeli jövedelem 1 dollár vagy annál is kevesebb. 250 Ft naponta, abból pedig nem lehet megélni. Ilyen egyszerű. A helyzetet bonyolítja, hogy az 1 dolláros országokban – egyébként nagyon helyesen – az emberek sok mindent termelnek maguknak vagy egymásnak pénz- és adómentesen, másrészt az is köztudott, hogy a nagyon gazdag országok bizonyos pénzeket többszörösen számolnak. A legszegényebb és leggazdagabb országok között a különbség így nem százszoros, de valójában több mint tízszeres. Ezeket is figyelembe véve hallgassuk meg néhány ország napi dollárjait egy főre vonatkoztatva:

Szomália	0,5 dollár	
	(125 Ft-ból élni meg naponta)	
India	1 dollár	250 Ft
Fülöp-szigetek	2 dollár	500 Ft
Románia	5 dollár	1250 Ft
Lengyelország	8 dollár	2000 Ft
Magyarország	10 dollár	2500 Ft
Ausztria	50 dollár	12500 Ft
Kanada	60 dollár	15000 Ft

A mi adatunk középtájon mindenesetre hihető, hiszen a legtöbben valóban boltban leadózott árukat vásárolunk, és ezer forint körüli, vagy annál nagyobb összegeket költünk naponta. Így jön ki egy 5 tagú családra napi 5–8 ezer forint kiadás, 150–200 ezer forint havi fizetés. A mi családuk például hattagú, emiatt viszonylag kevés az adólevonás, az egy főre eső jövedelem 4 dollár (1000 Ft) körül van naponta, azt is mondhatjuk, hogy a magyar közalkalmazottak körülbelül így élnek. 4 dollárból meg lehet élni, 1-ből viszont nem. Becslésem szerint az 1 dolláros országok valójában 2 dollárnyit fogyasztanak pénzben ki nem fejeződő természeti javukat, ami azonban még mindig kevés az egészséges élethez. És itt kezdődik az osztozás... Ha 1 milliárd nagyon szegény embernek még további 2 dollárt szeretnénk adni, hogy ugyanolyan normálisan élhessenek, mint mi valamennyien itt, ahhoz kb. 700 milliárd dollár-egységre volna szükség évente. Ezt úgy lehet elérni, hogy 50 napon keresztül (jegyezzük meg ezt az 50 napot, mert mindent erre az ötven napra fogok vetíteni), tehát ötven napon keresztül elfejezzük a megélhetésünket, azaz napi két dollárt adunk fejenként. Ebből 400 milliárd dollár jön össze, és ez még nem elég. A leggazdagabb egymilliárdnak ehhez még ugyancsak 50 napon keresztül, de napi 5 vagy 6 dollárt kellene adnia a napi 50–60 dollárjából; ám ez már megközelíti a más pénztárcájában nyúlkalás esetét. Ekkor már elérjük az osztozáshoz szükséges 700 milliárd dollárt. Ez nem segély, ez már valódi osztozás. Osztozás, de csak ötven napon keresztül, és még azt is mi határozhatjuk meg, hogy melyik ötven nap szeretnénk böjtölni a rászorultakért. Ők enélkül 365 napot böjtölnének, és nem saját elhatározásukból.

Most elmesélném, hogy Bokros Pistáék családjában (akik ugye az Ország utcában laknak) hogyan néz ki ez az ötven nap félpénzzel. A mai nap az egy, októberben és novemberben a péntek. Az első adventi gyertyagyújtáskor a család megbeszéli azt a tizenöt napot, amikor nemcsak gondolnak a rászorulókra... hiszen ez a döntés a gyerekeket is érinti. Ez már egy fél fizetés, és pont a karácsonyi vásárlási örület időpontjában, illetve ahelyett. Nem kell aggódni, Bokros Pistáék közalkalmazottak, januárban megkapják ezt a tizenharmadik havi fizetés formájában. Tartják közösen a pénteket egészen június közepéig, és a nagyböjtben még a szerdai napokat is. Ezeket a napokat

500–500 Ft-ot, 2–2 dollárt lefaragnak fejenként, mindenből, amiből lehet, hogy osztozzanak azokkal Indiában, akiknek nincs döntési lehetőségük arról, hogy mikor akarnak bőjtöltni.

Persze másképp is meg lehet fogalmazni az 50 napos osztozást: 7 százalék. A teljes családi jövedelem hét százaléka. Ez könnyen vezet arra a kísértésre, hogy csak egy kisebb másodállást kellene vállalni, hogy 7 %-kal nőjön a a bevételünk. Ez azonban nem a helyes út. A jövedelem, a termelés növekedése túlterheli a Földet, és a legtöbb esetben a magyarországi másodállásom mögött (pl. számítógépes munka, korrepetálás stb.) nem áll élelmiszertermelő kapacitás. Tehát nagyon kevés magyar ember kivételével, akik konkrétan Indiába mennének környezetvédelmet, földművelést, családtervezést oktatni vagy segíteni, minden más mellékjövedelem vagy másodállás csak ront a helyzeten. (Ilyen személyek viszont egyre többen lesznek, mihelyt fizetőképes kereslet áll a szenvedő kontinens „jogos igénye” helyén.) Hasonlóan még azt is át kell gondolnunk, hogy mikről mondtunk le a mínusz 7 százalékkal. Ha „csak” luxUSDolgozról, akkor igazán szerencsések és jómódúak vagyunk, de emögött az adakozás mögött megint nincs élelemtermelő kapacitás. Tehát elsősorban az élelemre és az energiákra kell odafigyelnünk ezen az ötven áldott napon. Így osztozásunk még a gyermekeink számára is jobban érthetővé válik. Aki viszont egyedül él, akár össze is vonhatja az 50 napot másfél hónapra, ami ugyan kész leégés, de még akkor is elmondhatja: „Sok iskolát elvégeztem, érett ésszel magam döntöttem el, melyik hónapban vállalom a fizikai lerongyolódást.” Másvalaki lehet, hogy két évet akar egybevonni, és egy teljes nyári szünetet tölt valamelyik fejlődő országban önkéntesként dolgozva. És a sort még lehetne folytatni. Csak ne akarjuk az egész életünket összevonni, mert lehet, hogy a végén késő lesz.

Géntechnika

Tessék mondani, nem segíthetnének inkább a mostanában olyan gyakran emlegetett génmódosított élelmiszerek? Valamikor én is ezt kutattam, mint biológus mondhatom tehát, hogy nem. Ott van például az „aranyrizs”, amely sárga a karotintól, a vitaminhány leküzdésének fő fegyvereként harangozták be. Az igazság az, hogy tonnákat kellene megenni belőle az ázsiai földművesnek, hogy béta-karotin szükségletét fedezhesse, ha pedig lenne ennyi rizse, akkor inkább eladná, és venne rajta sárgarépat, jobban járna. Az aranyrizs egyszerűen szép, és ingyencégeként tálalják a gazdagabb éttermekben. Hogy mi köze mindennek a fejlődő országok megsegítéséhez? Csak annyi, hogy hangzatos pályázatokat lehet írni ebben a témában a géntechnika növények kifejlesztéséhez.

A növények termőképessége a sok évszázados nemesítés során megközelítette a biofizikai határokat. Ennyi Naptól és vízből ennyi szénhidrátot lehet előállítani. Ezen nem segítenek a biotechnológiai cégek sem. A gyomirtó-rezisztens szójjával legfeljebb a termésbiztonságot lehet növelni, vagy még inkább a gyomirtót gyártó cég bevételeinek biztonságát. Azt is csak addig, amíg el nem szabadul a gyomirtó elleni génjük, s az így felturbósított gyomok akár az egész termés pusztulását is okozhatják éppen a fejlődő országokban.

Az élelmezéshez sem vezet királyi út. Geiszler János mezőgazdász kollégám szerint normálisan kellene szántani, vetni ezekben az országokban. Fejleszteni az öntözést, ami azt jelenti, hogy takarékosabban bánni az öntözővízzel. És még takarékosabban a népszaporulattal. A jövőben szállítási nehézségek is várhatók; élelmiszerhegyek áthordása egyik kontinensről a másikra nem oldhatja meg a

problémát. Ott kell termelni és a termelés módját megtanulni, ahol az emberek élnek.

Olcsóbb megoldás

Van azért az osztozásnál egy olcsóbb megoldás is. Ez feleannyiba kerül: nem 7%, csak mindössze 3%. Lényege, hogy kb. 200 millió lányt kell oktatni, iskolázni és ellátni az ehhez szükséges minden jóval. Elsősorban azokon a területeken, ahol már most is önellátási problémák vannak, és a „helyzet egyre csak fokozódik”. Az iskolákban megtanítják a lányokat a gazdálkodásra, jogaikra, a biológiai alapismeretekre és esetleg valamilyen szakmára is. Az olyan iskolák diákjai, mint Cedric Prakashéi, megállnak a lábukon, önálló keresők, felelős családanyák, megszerzett tudásukat tovább is adják.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a világ másik felén meg 100 millió fiút kellene nevelni, takarékosagra, fenntartható fogyasztásra, a reklámok, a tözsde elutasítására, a szerényen is boldog életre. Hallottam, hogy Indiában komoly ellenállásba ütközik különösen a lányok beiskolázása, pedig ők a jövő kulcsa. Valószínűleg hasonló ellenállásba ütköznének, ha a jólmenő bróker fiának ajánlhatnánk, hogy mi a Ferences Gimnáziumban majd jól megnevelnénk, takarékoskodna az élelmiszerekkel, és nem követné a szüleit a világot szétdúló pazarló életmódjában.

Mindkettőre szükség volna: az exponenciális népességnövekedés megállítására éppúgy amott, mint az exponenciális fogyasztásnövekedés megfékezésére emitt. Mindkettőt megvalósíthatnánk a GDP 3 %-ából, és a Föld ügye 20 év alatt révbe jutna; csak a szülők meg a hagyományok ellennyomását kellene legyőzni emitt meg amott. Gyanítom, hogy Cedric Prakash és munkatársai már messze megelőzték minket ezen a téren.

Ez lenne tehát az olcsó, 3 %-os, és mégis célravezető megoldás, de akkor még semmit nem osztoztunk. Iskoláztathatjuk a „veszélyeztetett” gyerekeket, de otthon ugyanúgy éhen maradnának a testvérek, a szülők; nekünk továbbra is a csapból folyik a víz, nekik pedig továbbra is hat kilométert kell gyalogolniuk a működőképes kútig vagy a folyóig. Az osztozáshoz 7 % kellene, vagy talán leginkább 7% + 3%, és talán az iskolák hatékonysága is, igazságossága is javulna, ha a gyerekek 6 óra tanulás, meg rizses menzaebéd után nem az éhező testvérekhez mennének haza.

7% + 3% = 10%, és ezzel vissza is jutottunk a vén farizeusok tizedéhez, amit minden kor főpapjai – tetszik, nem tetszik – nagy hatékonysággal behajtottak SAJÁT biztos megélhetésük érdekében.

Összefoglalva, van tartalékunk, magunk dönthetjük el, hogy mikor akarunk adni, de nem azt, hogy mennyit. Annyit kell adnunk, amennyi az osztozáshoz kell. Javasolom a napi két dollárt ötven napon keresztül. A napi két dollár kb. 500 Ft, mindenkitől a családban, és mindenkinek egy másik családban a Föld túlsó oldalán. Ez az a bizonyos 7 %, de ha valaki látja, hogy az életmódja az ausztriaihoz közelít, akkor próbáljon meg többet is adni. Az ötven nap pedig bármikor lehet az évben, péntekenként vagy nagybőjtben, adventkor, vagy ősszel, amikor még nem kell fűtést fizetni, esetleg pénz helyett más formában is odaadhatjuk az életünk 7 %-át. Kinek a számára? Például Cedric Prakash önmagában életképes, terjedő iskolamozgalma számára, de mindenképpen olyan intézmény számára, amely fogja a probléma egészét, és az adott területen átfogó megoldásra törekszik.

Ez az előadás Cedric Prakash legutóbbi budapesti látogatásakor hangzott el, 2002. szeptember 28-án (ld. a beszámolót tavalyi szeptemberi számunk 23. oldalán).